

หลากหลายวิถีสู่พลเมืองคุณธรรม: การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการจัดการศึกษาคุณธรรม และจริยธรรมในไทย ญี่ปุ่น ฟิlippินส์ อินโดนีเซีย และสิงคโปร์

Diverse Paths to Virtuous Citizens: A Comparative Analysis of Moral and Ethical Education in Thailand, Japan, the Philippines, Indonesia, and Singapore

กรวิชัย ชื่นวัฒนา¹, ณัฐกร พูนศรี², ณัฐพนธ์ โสใหญ่³,
พระมหาสุนทร สุตชา⁴, อรยา เขียวรัตน์⁵, ชญาชล เชื้อนนท์⁶

^{1,2,3,4,5,6}มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น, ประเทศไทย

Korawit Chuenwatthana¹, Natthakorn Poonsri², Natthapon Soyai³
Phramaha Sunthorn Sutchai⁴, Oraya Kheawrat⁵, Chayachon Chuanon⁶
^{1,2,3,4,5,6}Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand
✉: * korawitc@kkumail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 20 February 2026; Revised: 26 March 2026; Accepted: 17 April 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของไทย ญี่ปุ่น ฟิlippินส์ อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ ใน 5 ประเด็น ได้แก่ ปัจจัยเชิงบริบท นโยบายระดับชาติ แนวทางและหลักการพัฒนา กรอบหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ และการนำไปปฏิบัติและผลลัพธ์ เพื่อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของไทยจากบทเรียนของประเทศต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า แม้ทุกประเทศมีเป้าหมายร่วมในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ แต่มีวิธีการแตกต่างกันตามบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ในมิติด้านนโยบาย สิงคโปร์และอินโดนีเซียเน้นการสร้างความเป็นเอกภาพในสังคมพหุวัฒนธรรม ญี่ปุ่นมุ่งแก้ปัญหาสังคม ฟิlippินส์เชื่อมโยงหลักศาสนากับหลักการสากล ในขณะที่ไทยมุ่งผสมผสานยุทธศาสตร์ชาติกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในมิติด้านหลักสูตรแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การจัดเป็นวิชาเฉพาะ เช่น ญี่ปุ่นและฟิlippินส์ และการบูรณาการในรายวิชาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของไทย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย ซึ่งสะท้อนคุณค่าหลักและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม ทุกประเทศเผชิญอุปสรรคร่วมกันในด้านคุณภาพครูผู้สอน การวัดและประเมินผล และความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชน ผลการศึกษาสะท้อนความจำเป็นในการสร้างกลไกการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมอย่างเป็นรูปธรรมควบคู่กับการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรม, การศึกษาเปรียบเทียบ, นโยบายการศึกษา, หลักสูตรคุณธรรม

Abstract

This research aims to analyze and compare moral and ethics education management in Thailand, Japan, the Philippines, Indonesia, and Singapore across five dimensions: contextual factors, national policies, development approaches and principles, curriculum frameworks and learning management, and implementation and outcomes. The study seeks to propose guidelines for moral and ethics education in Thailand by drawing lessons from other countries that are aligned with the Thai social context. The findings indicate that although all countries share the common goal of cultivating quality citizens, their approaches differ according to their historical, social, and cultural contexts. In terms of policy, Singapore and Indonesia emphasize social cohesion in multicultural societies; Japan focuses on addressing social problems; the Philippines integrates religious principles with universal values; while Thailand emphasizes the integration of national strategies with the Sufficiency Economy Philosophy. Regarding curriculum, two main approaches are identified: specific subjects (e.g., Japan and the Philippines) and integration across subjects and student development activities (e.g., Thailand, Singapore, and Indonesia). These approaches reflect each country's core values and distinctive cultural identity. However, all countries face common challenges, including teacher quality, assessment and evaluation, and collaboration with families and communities. The study highlights the need to establish concrete mechanisms for moral and ethics education alongside systematic teacher development in order to sustainably cultivate high-quality citizens.

Keywords : moral and ethical education, comparative education, education policy, moral curriculum

1. บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ความท้าทายทางสังคมและวัฒนธรรมทวีความซับซ้อน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กลายเป็นวาระสำคัญของทุกประเทศ การศึกษาไม่ได้มีบทบาทเพียงการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ แต่ยังมีหน้าที่สำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพและเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในระยะยาว โดยเฉพาะในบริบทสังคมร่วมสมัยที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว หลายประเทศในภูมิภาคเอเชียจึงให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมในฐานะเครื่องมือหลักในการสร้างอัตลักษณ์ ความเป็นพลเมือง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม (UNESCO, 2015)

ในประเทศไทย ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดนโยบายส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมโดยเน้นการบูรณาการความซื่อสัตย์ วินัย คุณธรรมจริยธรรม และการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ยึดหลักคุณธรรมนำความรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) ประเทศในภูมิภาคเอเชียต่างพัฒนาแนวทางที่สะท้อนบริบทของตน เช่น ประเทศญี่ปุ่นที่ยกระดับวิชา *Doutoku* ที่มุ่งปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมพื้นฐานการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นรายวิชาบังคับตั้งตั้งแต่ปี 2018 เพื่อรับมือปัญหาการกลั่นแกล้งและพัฒนาพลเมืองที่มีคุณภาพ ประเทศฟิลิปปินส์ปรับเปลี่ยนจากการถ่ายทอดคุณค่าสู่การพัฒนาความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงคุณธรรม (Muega, 2010) ประเทศอินโดนีเซียยึด

หลักปรัชญาศีลและเน้นการศึกษาอุปนิสัยเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชาติ (Human Rights Watch, 2013) และประเทศสิงคโปร์มุ่งเน้นความมั่นคงทางสังคมและความสามัคคีในสังคมพหุวัฒนธรรมผ่านกรอบแนวคิดหลักสูตร Character and Citizenship Education (Ministry of Education Singapore, 2021)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การพัฒนาคุณธรรมได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีหลักหลายแนวทาง ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการทางศีลธรรมของ Kohlberg (1984) ที่เน้นการใช้เหตุผล แนวคิดการศึกษาคุณลักษณะที่มุ่งพัฒนาอย่างเป็นระบบ ทฤษฎีการดูแลที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้เรียน และแนวคิดการศึกษาเชิงพลเมืองและประชาธิปไตย โดยแต่ละประเทศประยุกต์ใช้ทฤษฎีเหล่านี้แตกต่างกันตามบริบททางประวัติศาสตร์และสังคม ในด้านหลักสูตรพบว่าสามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบหลัก คือ การจัดเป็นวิชาเฉพาะที่มีข้อดีในด้านความชัดเจนของเนื้อหาและเวลาเรียน เช่น วิชา Doutoku (道德) ของญี่ปุ่น และวิชา Edukasyon sa Pagpapakatao (ESP) ของฟิลิปปินส์ และการบูรณาการในรายวิชาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของไทย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย อย่างไรก็ตาม ทุกประเทศต่างเผชิญอุปสรรคร่วมกันในด้านคุณภาพครูผู้สอน การวัดและประเมินผลคุณธรรมที่มีความซับซ้อน และความจำเป็นในการสร้างความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชน (อรทัย ทองฤกษ์ฤทธิ์ และคณะ, 2561; Mista et al., 2024; Tai & Lee, 2004)

บทความนี้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของไทย ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุม 5 ประเด็น ได้แก่ ปัจจัยเชิงบริบท นโยบายการศึกษาระดับชาติ แนวทางและหลักการพัฒนาคุณธรรม กรอบหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติและผลลัพธ์ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของประเทศไทยจากบทเรียนและแนวปฏิบัติที่ดีของประเทศต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยผลการวิเคราะห์จะเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาเพื่อทบทวน ปรับปรุง และยกระดับการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของไทยให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบนโยบายการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมระดับชาติของประเทศไทย ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ ในด้านปัจจัยเชิงบริบท นโยบายการศึกษาระดับชาติ แนวทางและหลักการพัฒนาคุณธรรม กรอบหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติและผลลัพธ์
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของประเทศไทยจากบทเรียนและแนวปฏิบัติที่ดีของประเทศต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะทางจริยธรรมสามารถแยกแยะสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของสังคม (ไพจิตร จิตต์โสภณ, 2561) ในบริบทสังคมร่วมสมัยที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การศึกษาคุณธรรมจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและเสริมสร้างความ

รับผิดชอบต่อสังคมในระยะยาว ทั้งนี้ ในประเทศแถบเอเชีย การจัดการศึกษาด้านคุณธรรมมีความหลากหลายตามบริบททางวัฒนธรรม ศาสนา และอุดมการณ์ของรัฐ โดยมักเชื่อมโยงกับการสร้างอัตลักษณ์ ความเป็นพลเมือง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม (UNESCO, 2015) ความหลากหลายดังกล่าวยังได้นำมาซึ่งคำถามสำคัญว่า ใครมีอำนาจในการกำหนดว่าสิ่งใดคือคุณธรรม ที่พึงปรารถนา และนิยามนั้นรับใช้ประโยชน์ของใครในสังคมเป็นสำคัญ

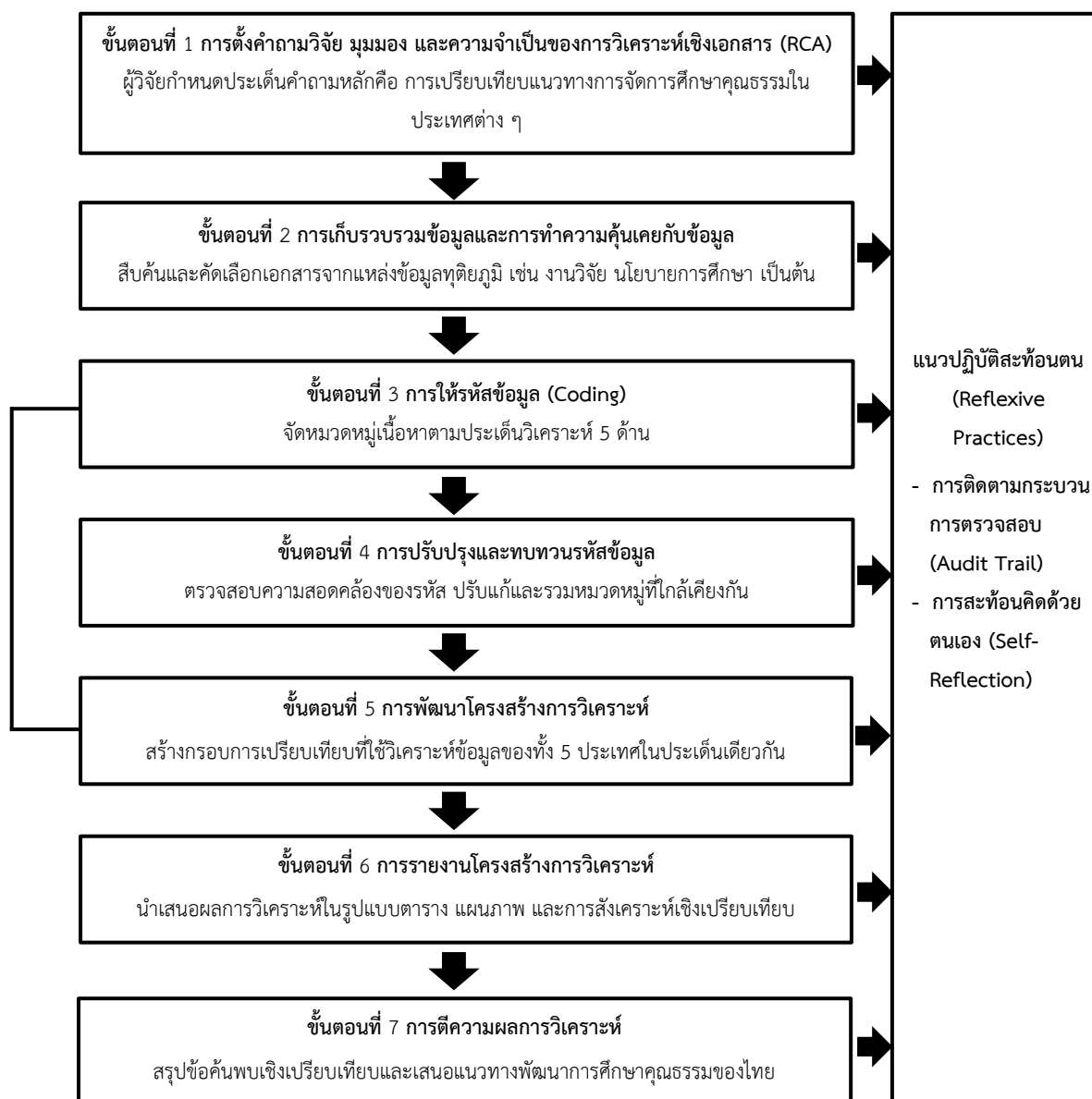
การพัฒนาคุณธรรมในระบบการศึกษาได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีและแนวคิดที่หลากหลาย ยกตัวอย่างเช่น (1) ทฤษฎีพัฒนาการทางศีลธรรมของ Kohlberg (1984) และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่เน้นการพัฒนาเหตุผลเชิงศีลธรรมผ่านการไตร่ตรอง การอภิปรายเชิงจริยธรรม และการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย (2) แนวคิดการศึกษาคุณลักษณะ (Character Education) ที่พัฒนาคุณธรรมอย่างเป็นระบบผ่านกิจกรรมหลักสูตร และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการซึมซับค่านิยม โดยบูรณาการเข้ากับสาระวิชาและประสบการณ์จริง เพื่อสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เอื้อต่อการหล่อหลอมคุณลักษณะเชิงจริยธรรมอย่างยั่งยืน (Ramadhani et al., 2024) (3) ทฤษฎีการดูแล (Theory of Care) ที่เน้นความสัมพันธ์เชิงดูแลระหว่างครูและผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งประกอบด้วยการมีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้ง ความเห็นอกเห็นใจ การตอบสนองซึ่งกันและกัน และการวางแรงจูงใจส่วนตนไว้ข้างหลัง (Adhikari et al., 2023) และ (4) แนวคิดการศึกษาคุณธรรมเชิงพลเมืองและประชาธิปไตย (Civic and Moral Education) ที่มุ่งพัฒนาคุณธรรมควบคู่กับความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบผ่านการเรียนรู้สิทธิ หน้าที่ การมีส่วนร่วม และการตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม (Kerr, 2011) อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีส่วนใหญ่ถูกพัฒนาขึ้นในบริบทตะวันตก การนำมาประยุกต์ใช้ในบริบททวีปเอเชียจึงจำเป็นต้องระวังไม่ให้เกิดการยึดติดกรอบคิดที่ไม่สอดคล้องกับรากฐานทางวัฒนธรรมและค่านิยมท้องถิ่น

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า การจัดการศึกษาคุณธรรมในระดับหลักสูตรอาจแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบหลัก คือ การจัดเป็นวิชาเฉพาะที่มีความชัดเจนของเนื้อหาและเวลาเรียน เช่น Doutoku ของญี่ปุ่นที่ยกระดับเป็นวิชาพิเศษตั้งแต่ปี 2018 ครอบคลุม 4 มิติ ได้แก่ ตนเอง ผู้อื่น ธรรมชาติ และสังคม โดยเน้นการมีส่วนร่วมผ่านเรื่องเล่า การอภิปราย และกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง (Kusanagi, 2019; Sasaki, 2017) รวมถึงวิชา Edukasyon sa Pagpapakatao (ESP) ของฟิลิปปินส์ที่ออกแบบตามพัฒนาการทางศีลธรรมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการใช้เหตุผลทางจริยธรรม (Mista et al., 2024) ในขณะที่ประเทศอื่น ๆ ใช้การบูรณาการในรายวิชาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น การบูรณาการผ่านหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรด้านพุทธศึกษาของไทย (ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต, 2564) การพัฒนากรอบ Character and Citizenship Education (CCE) โดยใช้แนวคิด Whole-School Approach ของสิงคโปร์ (Ministry of Education Singapore, 2021) และอินโดนีเซียที่บูรณาการผ่านวิชาหน้าที่พลเมืองและการศึกษาศาสนาควบคู่กับวัฒนธรรมโรงเรียน (Qoyyima, 2015; Waterworth, 2022) ทั้งนี้ การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมทั้งสองรูปแบบต่างมีข้อจำกัด แม้ว่าการจัดเป็นวิชาเฉพาะให้ความชัดเจนแต่อาจต่อการทำให้คุณธรรมกลายเป็นเนื้อหาที่เรียนเพื่อสอบมากกว่าคุณลักษณะที่ซึมซับอยู่ในวิถีชีวิต เช่นเดียวกับการบูรณาการในรายวิชาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่อาจทำให้คุณธรรมและจริยธรรมถูกลดความสำคัญลงเมื่อเทียบกับสาระวิชาหลัก

การศึกษาเชิงเปรียบเทียบเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจความหลากหลายของแนวทางการจัดการศึกษาคุณธรรมในบริบทที่แตกต่างกัน โดยใช้การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อค้นหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและปัจจัยเชิงบริบทที่สำคัญ (Bray et al., 2014) การศึกษาเปรียบเทียบช่วยให้เห็นความหลากหลายของแนวทางและเปิดโอกาสให้เรียนรู้จากแนวปฏิบัติที่ดีของประเทศอื่น ๆ โดยสามารถปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง จากการทบทวนงานวิจัยเปรียบเทียบการศึกษาคุณธรรมในภูมิภาคเอเชียพบว่าประเทศต่าง ๆ มีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาพลเมืองที่ดี แต่มีแนวทางการพัฒนาที่แตกต่างกันตามรากฐานทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และความท้าทายเฉพาะของแต่ละสังคม (Sasaki, 2017; Tai & Lee, 2004) ดังนั้น การศึกษาเชิงเปรียบเทียบจึงต้องคำนึงถึงบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม และระมัดระวังการนำแนวปฏิบัติจากประเทศอื่นมาใช้โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางบริบท อีกทั้งจำเป็นต้องใช้กระบวนการวิเคราะห์ที่วิพากษ์ที่ตั้งคำถามว่าสิ่งที่ได้ผลในบริบทหนึ่งนั้น ได้ผลภายใต้เงื่อนไขใดและเงื่อนไขเหล่านั้นมีอยู่ในบริบทไทยหรือไม่

3. วิธีวิจัย

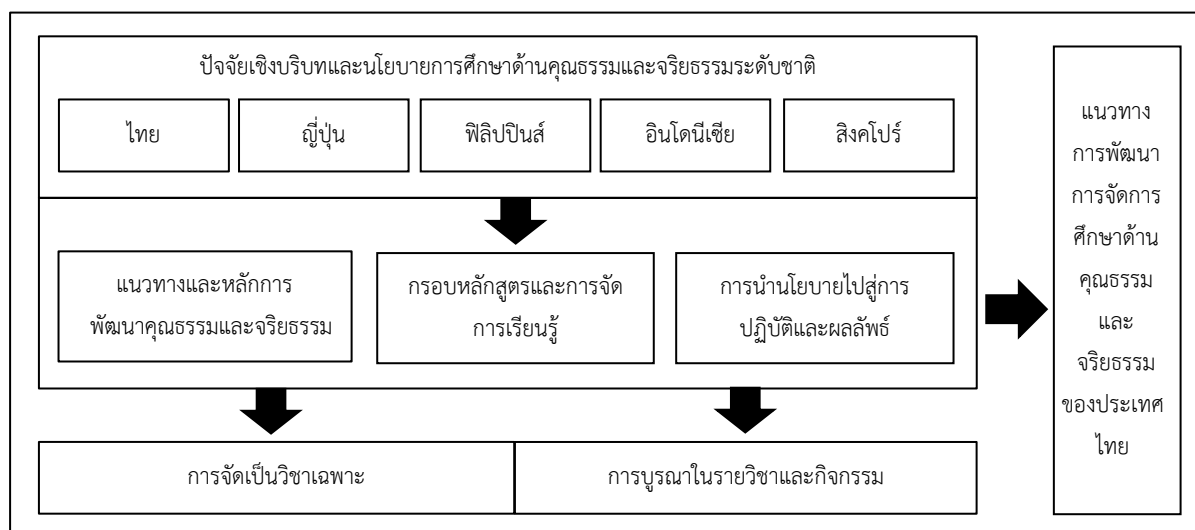
การศึกษานี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เอกสาร (Document analysis) เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของ 5 ประเทศ ได้แก่ ไทย ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ โดยสืบค้นข้อมูลทุติยภูมิจากนโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ รายงานการวิจัย และบทความวิชาการที่เผยแพร่ระหว่างปี ค.ศ. 1990–2024 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ นโยบายศึกษาด้านคุณธรรมระดับชาติ แนวทางการพัฒนาคุณธรรม กรอบหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ปัจจัยเชิงบริบท และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ จากนั้นทำการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Content Analysis) เพื่อระบุแบบแผน ความคล้ายคลึง และความแตกต่างระหว่างประเทศ และสังเคราะห์บทเรียนและแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อสรุปเป็นข้อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทย โดยใช้การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลวิจัยตามเกณฑ์ของ Lincoln & Guba (1985) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) การจัดทำคู่มือการกำหนดรหัสพร้อมบันทึกการตัดสินใจทุกขั้นตอน การบรรยายบริบท และการสะท้อนตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการวิเคราะห์ ดังแผนภาพขั้นตอนการวิเคราะห์เอกสารตามแนวคิดของ Nicmanis (2024) (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 แผนภาพขั้นตอนการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) (ดัดแปลงจาก Nicmanis, 2024)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเชิงเปรียบเทียบนี้ มุ่งศึกษาเปรียบเทียบการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของไทย ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุม 5 ประเด็น ได้แก่ ปัจจัยเชิงบริบท นโยบายการศึกษาระดับชาติ แนวทางและหลักการพัฒนาคุณธรรม กรอบหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติและผลลัพธ์ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของประเทศไทยจากบทเรียนและแนวปฏิบัติที่ดีของประเทศต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยมีกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการศึกษาเปรียบเทียบการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรม
ของประเทศไทย ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และสิงคโปร์

4. ผลการวิจัย

4.1 ปัจจัยเชิงบริบทของแต่ละประเทศ

บริบททางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา และการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดทิศทางการศึกษาคุณธรรมในแต่ละประเทศ ประเทศไทยบูรณาการหลักธรรมพระพุทธศาสนาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเน้นความเป็นไทยและระบอบประชาธิปไตย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) ญี่ปุ่นเน้นความเป็นกลุ่มและความสามัคคีผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนการตอบสนองต่อปัญหาการกลั่นแกล้งโดยยกระดับวิชาจริยธรรม (Sasaki, 2017) ฟิลิปปินส์ไม่มีพื้นฐานสังคมเป็นคาทอลิกแต่ปรับนโยบายสู่การพัฒนาเหตุผลเชิงคุณธรรมที่เป็นสากลมากขึ้น (Guiab et al., 2015) อินโดนีเซียดำเนินนโยบายตามกรอบอิสลามสายกลางควบคู่กับหลักมนุษยธรรม ดึงกลั่น อิก้า เพื่อสร้างความสมดุลท่ามกลางความหลากหลายและแก้ปัญหาคอร์รัปชัน (Fitch, 1990) ส่วนสิงคโปร์ซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมใช้หลักสูตร CCE เพื่อส่งเสริมความสามัคคีและอัตลักษณ์ร่วมของชาติโดยหลีกเลี่ยงการยึดโยงกับศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นหลัก (Bo, 2019) จากกรณีศึกษาเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การศึกษาคุณธรรมเป็นกระบวนการที่ขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะเพื่อตอบสนองต่อปัญหาสังคมเดิมและความท้าทายใหม่จากยุคดิจิทัล เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติอย่างยั่งยืน

4.2 นโยบายการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรม

นโยบายการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมในประเทศต่าง ๆ สะท้อนความตระหนักร่วมกันว่าการศึกษามีหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างชาติและพัฒนาพลเมือง แม้ทุกประเทศมีนโยบายระดับชาติที่ชัดเจน แต่จุดเน้นและรากฐานแตกต่างกันตามบริบท ประเทศไทยบรรจุนโยบายส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 โดยเน้นการบูรณาการ

ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย คุณธรรมจริยธรรม และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการที่ยึดคุณธรรมนำความรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560; กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) ญี่ปุ่นปรับปรุงกฎหมายการศึกษาพื้นฐานในปี 2006 และยกระดับวิชา Doutoku เป็นวิชาพิเศษในปี 2018 เพื่อรับมือกับปัญหาการกลั่นแกล้งและพัฒนาพลเมืองที่มีคุณภาพ ฟิลิปปินส์ปรับเปลี่ยนชื่อวิชาเป็น ESP ในปี 2016 สะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากการถ่ายทอดคุณค่าที่กำหนดไว้ล่วงหน้าไปสู่การพัฒนาความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงคุณธรรม (Capadosa et al., 2025) อินโดนีเซียใช้หลักปรัชญาเป็นรากฐานและเน้นการศึกษาอุปนิสัยเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชาติและป้องกันผลกระทบด้านลบจากโลกาภิวัตน์ ผสมกับการศึกษาศาสนาซึ่งเป็นวิชาบังคับ (Waterworth, 2022) สิงคโปร์มีเป้าหมายสร้างความมั่นคงทางสังคมและความสามัคคีในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยกระทรวงศึกษาธิการกำกับดูแลนโยบาย CCE อย่างเป็นระบบและมีเอกภาพ (Tai & Lee, 2004) จากการศึกษาพบว่า ทุกประเทศให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นวาระแห่งชาติ โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพและสามารถดำรงชีวิตในสังคมสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม

4.3 แนวทางและหลักการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

แม้แนวทางการพัฒนาคุณธรรมได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน แต่การประยุกต์ใช้ในแต่ละประเทศแตกต่างกันตามบริบททางประวัติศาสตร์และสังคม ประเทศไทยกำหนดคุณธรรมพึงประสงค์ 4 ประการ คือ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา (ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต, 2564) และส่งเสริมโครงการโรงเรียนคุณธรรมที่มุ่งปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และอุดมการณ์คุณธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ซึ่งสะท้อนการผสมผสานภูมิปัญญาไทยกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ญี่ปุ่นมุ่งสร้างผู้เรียนที่มีคุณลักษณะ 4 มิติแบบองค์รวม คือ การรู้จักและพัฒนาตนเอง การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น การเคารพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมในสังคม (Kusanagi, 2019) ฟิลิปปินส์นำทฤษฎีพัฒนาการทางศีลธรรมของ Kohlberg (1984) มาประยุกต์ใช้โดยเน้นคุณธรรม 4 ประการ คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความเมตตากรุณา และการให้อภัย แสดงการเปลี่ยนผ่านจากการปลูกฝังค่านิยมไปสู่การพัฒนาทักษะการตัดสินใจทางจริยธรรมอย่างมีเหตุผล (Guiab et al., 2015) อินโดนีเซียนำหลักปรัชญาศีลมาประยุกต์ใช้ผ่านนโยบาย Penguatan Pendidikan Karakter (PPK) โดยเน้นคุณลักษณะ 5 ประการ คือ ความเคร่งครัดในศาสนา ความเป็นชาตินิยม ความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นอิสระในตนเอง และการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Waterworth, 2022) สิงคโปร์ประยุกต์ใช้แนวคิดชุมชนนิยมและผสมผสานแนวคิดของจื๊อกับค่านิยมแบบเอเชีย กำหนดค่านิยมหลัก 6 ประการ คือ ความเคารพ ความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่นอดทน ความซื่อสัตย์ ความเอื้ออาทร และความสามัคคี (Ministry of Education Singapore, 2021) เพื่อสร้างสังคมที่มีเสถียรภาพและความสามัคคี การวิเคราะห์เปรียบเทียบแสดงให้เห็นว่าแม้คุณค่าบางประการจะคล้ายกัน แต่การตีความและการเน้นย้ำแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละสังคม สอดคล้องกับหลักการที่ว่าการศึกษาคุณธรรมต้องปรับให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการเฉพาะของแต่ละสังคม

4.4 กรอบหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

ทุกประเทศบูรณาการคุณธรรมเข้ากับหลักสูตร แต่แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ การจัดเป็นวิชาเฉพาะและ

การบูรณาการในรายวิชาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประเทศไทยใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ โดยบูรณาการเข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอนและหลักสูตรด้านพุทธศึกษา (ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต, 2564) ญี่ปุ่นจัดวิชา Doutoku เป็นวิชาพิเศษ จำนวน 34-35 ชั่วโมงต่อปี ครอบคลุม 4 มิติ คือ ตัวตน ผู้อื่น ธรรมชาติ และสังคม (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, 2002) โดยเน้นการเล่าเรื่อง การอภิปรายกลุ่ม และกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ฟิลิปปินส์มีรายวิชา ESP ในหลักสูตร K-12 จัดโครงสร้างตามพัฒนาการทางศีลธรรมตั้งแต่การรู้จักตนเองไปจนถึงจิตสำนึกต่อสังคม (Mista et al., 2024) โดยใช้กระบวนการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ อินโดนีเซียบูรณาการผ่านการศึกษาปญจศีลและหน้าที่พลเมือง และการศึกษาศาสนา (Pendidikan Agama) โดยครูทุกวิชามีหน้าที่ประเมินและปลูกฝังคุณลักษณะด้านศีลธรรม (Qoyyima, 2015) สิงคโปร์พัฒนารอบหลักสูตร CCE ตามแกนหลัก 3 ประการ คือ อัตลักษณ์ ความสัมพันธ์ และการเลือก ครอบคลุม 6 ด้าน ได้แก่ ความเป็นพลเมือง สุขภาวะดิจิทัล สุขภาพจิต เพศวิถีศึกษา ครอบครัวยุติธรรม และแนวทางการศึกษาและอาชีพ (Ministry of Education Singapore, 2021) โดยผสมผสานการเรียนรู้ในห้องเรียนกับการปฏิบัติจริง จากการเปรียบเทียบพบว่า ญี่ปุ่นและฟิลิปปินส์จัดเป็นวิชาเฉพาะ ขณะที่ไทยและอินโดนีเซียเน้นการบูรณาการ และสิงคโปร์ใช้แนวทางผสมผสาน ทุกประเทศเน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้สมัยใหม่ที่เชื่อว่าคุณธรรมต้องผ่านกระบวนการคิด การสะท้อน และการปฏิบัติจริง (Kohlberg, 1984; Kerr, 2011)

4.5 การนำไปใช้และผลลัพธ์

การนำนโยบายการศึกษาคุณธรรมไปปฏิบัติในทุกประเทศเผชิญความท้าทายที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะด้านคุณภาพครูผู้สอน การประเมินผล และความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน ประเทศไทยมีโครงการโรงเรียนสุจริตและโครงการโรงเรียนคุณธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559) แต่ยังต้องการการสนับสนุนงบประมาณและโครงการที่สอดคล้องกับบริบทแต่ละพื้นที่ให้มากขึ้น (อรทัย ทองฤกษ์ฤทธิ์ และคณะ, 2561) ญี่ปุ่นยกระดับวิชา Doutoku เป็นวิชาพิเศษที่มีการประเมินผลเชิงพรรณนาแทนการให้คะแนน โดยครูบันทึกพัฒนาการผ่านการสังเกตพฤติกรรม (Yoshida, 2020) แต่ต้องการครูที่มีความสามารถในการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ฟิลิปปินส์เผชิญกับการขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญและความยากลำบากในการบูรณาการเนื้อหาให้เข้ากับชีวิตจริง (Mista et al., 2024) อินโดนีเซียเผชิญความท้าทายด้านคุณภาพครูที่ยังขาดทักษะการสอนเพื่อปลูกฝังอุปนิสัยและความยากในการประเมินผลคุณธรรมเชิงปริมาณ (Qoyyima, 2015) สิงคโปร์นำหลักสูตร CCE ไปใช้ผ่านแนวคิด "Whole-school Approach" โดยมีครูเป็นกลไกสำคัญ แต่ยังมีทัศนคติบางส่วนที่มองว่า CCE เป็นวิชารองเมื่อเทียบกับวิชาสายวิชาการ (Tai & Lee, 2004) จากการวิเคราะห์พบประเด็นร่วมหลายประการ ได้แก่ ความท้าทายด้านคุณภาพและการพัฒนาครู การประเมินผลคุณธรรมที่ซับซ้อน การทำให้คุณธรรมมีความหมายกับชีวิตจริง ทัศนคติที่เน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความจำเป็นในการจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอและปรับโครงสร้างให้

เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น ความท้าทายเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการศึกษาคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยมากกว่านโยบายและหลักสูตร แต่ต้องมีการลงทุนในการพัฒนาครู การออกแบบระบบประเมินผลที่เหมาะสม การสร้างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้คุณธรรม และการสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 1 ตารางสังเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างประเทศ

ประเด็น	ไทย	ญี่ปุ่น	ฟิลิปปินส์	อินโดนีเซีย	สิงคโปร์
ปัจจัยเชิงบริบท	พุทธศาสนาควบคู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นความเป็นไทย	สังคมกลุ่มนิยม มุ่งเสริมสร้างความสามัคคีและแก้ปัญหาการกลั่นแกล้ง	สังคมคาทอลิก ปรับสู่การใช้เหตุผลเชิงคุณธรรมในระดับสากล	อิสลามสายกลาง ผสานหลักความหลากหลาย (Bhinneka Tunggal Ika)	สังคมพหุวัฒนธรรม ยึดความเป็นกลางทางศาสนา
นโยบายระดับชาติ	บูรณาการในยุทธศาสตร์ชาติและแผนการศึกษา มุ่งคุณธรรมนำความรู้	ปรับกฎหมาย การศึกษาและยกระดับวิชาจริยธรรม (Doutoku)	กำหนดวิชา ESP มุ่งพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงคุณธรรม	ใช้หลักปัญญาศีลเป็นฐานร่วมกับนโยบาย PPK เพื่อสร้างอัตลักษณ์ชาติ	ดำเนินนโยบาย CCE เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีและความมั่นคงทางสังคม
แนวทางพัฒนาคุณธรรม	กำหนดคุณธรรมสำคัญ เช่น พอเพียง วินัย สุจริต และจิตอาสา	พัฒนาแบบองค์รวม 4 มิติ ได้แก่ ตนเอง ผู้อื่น ธรรมชาติ และสังคม	ใช้ทฤษฎี Kohlberg เป็นฐาน เน้นข้อสัจย์ รับผิดชอบ เมตตา ให้อภัย	กำหนดคุณลักษณะ 5 ด้านตามหลักปัญญา ศีล	กำหนดค่านิยมหลัก 6 ประการ เช่น ความเคารพ ความรับผิดชอบ และความสามัคคี
กรอบหลักสูตร	บูรณาการข้ามสาระร่วมกับหลักสูตรด้านทุจริตร และกิจกรรมเสริมหลักสูตร	จัดเป็นวิชาเฉพาะ Doutoku ควบคู่กิจกรรมในชีวิตจริง เน้นเรื่องเล่า อภิปราย กิจกรรม	จัดเป็นวิชาเฉพาะ ESP ตามพัฒนาการ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นคิดวิเคราะห์	บูรณาการในทุกวิชา ควบคู่การศึกษา ศาสนา	ใช้แนวทางผสมผสานผ่านหลักสูตร CCE ทั้งในและนอกห้องเรียน
ความท้าทายในการปฏิบัติ	ต้องการงบประมาณและโครงการที่สอดคล้องบริบทพื้นที่	ต้องการครูที่มีทักษะการประเมินเชิงพรรณนาโดยเน้นพฤติกรรมจริง	ขาดแคลนครู เชี่ยวชาญ และยากต่อการบูรณาการกับชีวิตจริง	เผชิญข้อจำกัดด้านทักษะครูและการประเมินผลเชิงคุณธรรม	ใช้แนวทางทั้งโรงเรียน (Whole-school approach) แต่บางส่วนยังมองเป็นวิชารอง

5. อภิปรายผล

จากการศึกษาเปรียบเทียบการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของไทย ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุม 5 ประเด็น ได้แก่ ปัจจัยเชิงบริบท นโยบายการศึกษาระดับชาติ แนวทางและหลักการพัฒนาคุณธรรม กรอบหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติและผลลัพธ์ พบว่า ทั้ง 5 ประเทศต่างมีนโยบายระดับชาติที่มุ่งมั่นในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เยาวชน โดยมีเป้าประสงค์ร่วมกันในการ

สร้างพลเมืองดีและพัฒนาชาติ อย่างไรก็ตาม แต่ละประเทศมีแนวทางและจุดเน้นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยเชิงบริบทที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นรากฐานทางปรัชญา เช่น ชุมชนนิยมของสิงคโปร์ ปัญญาศีลของอินโดนีเซีย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของไทย ความท้าทายทางสังคม เช่น ปัญหาการกลั่นแกล้งในญี่ปุ่น ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสิงคโปร์และอินโดนีเซีย และโครงสร้างหลักสูตรที่แตกต่างกัน เช่น การมีวิชาเฉพาะอย่างโดตะคุ และ ESP ในญี่ปุ่นและฟิลิปปินส์ เทียบกับการบูรณาการในรายวิชาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของไทย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย การเปรียบเทียบนี้ชี้ให้เห็นว่าไม่มีรูปแบบการจัดการศึกษาคุณธรรมใดที่ดีที่สุดเพียงรูปแบบเดียว จึงได้มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลลักษณะเด่นและจุดเน้นในแต่ละประเทศนำมาพัฒนาแนวทางในการจัดการศึกษาของประเทศไทย ดังนี้

ด้านนโยบายการศึกษา ประเทศไทยควรยกระดับนโยบายด้านคุณธรรมจากโครงการชั่วคราวสู่นโยบายเชิงระบบ ที่บูรณาการกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามแนวทางของญี่ปุ่นและสิงคโปร์ที่มีนโยบายชัดเจนและต่อเนื่อง ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน โดยจัดให้มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน-ครอบครัว-ชุมชน ตามแนวทางของอินโดนีเซีย กำหนดตัวชี้วัดคุณธรรมจริยธรรมในระดับสถานศึกษาที่ชัดเจน และบูรณาการเข้ากับการประเมินมาตรฐานโรงเรียน ดังเช่นสิงคโปร์และญี่ปุ่น

ด้านแนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา ประเทศไทยควรส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ตามแนวทางของญี่ปุ่นและสิงคโปร์ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ เช่น กิจกรรมจิตอาสาและโครงการ Values in Action โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ คิดสะท้อน และเชื่อมโยงคุณค่าทางศีลธรรมกับชีวิตจริง ควรประยุกต์แนวคิดจิตวิทยาเชิงเหตุผลของฟิลิปปินส์ เพื่อปรับจากการสอนคุณธรรมแบบบอกสอนไปสู่การสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจทางศีลธรรมได้อย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ ควรสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางของอินโดนีเซียและญี่ปุ่น โดยให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียน เป็นแบบอย่างทางจริยธรรม

ด้านกรอบหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ประเทศไทยควรพัฒนากรอบหลักสูตรคุณธรรมระดับชาติที่กำหนดคุณค่าหลักและตัวชี้วัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงวัยอย่างต่อเนื่อง ตามแนวทางของญี่ปุ่นและสิงคโปร์ ควรนำแนวคิดจากอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์มาประยุกต์ โดยบูรณาการคุณธรรมในทุกวิชาและกิจกรรม ให้คุณธรรมกลายเป็นส่วนหนึ่งของทุกกระบวนการเรียนรู้ และควรพัฒนาหลักสูตรอบรมครูด้านจริยธรรมและการสอนคุณธรรม เพื่อให้ครูเข้าใจวิธีการปลูกฝังคุณธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นต้นแบบคุณธรรมแก่ผู้เรียน ตามแนวทางของญี่ปุ่นที่ครูทำหน้าที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

ตารางที่ 2 แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของประเทศไทย

ด้านหลัก	แนวทาง	สาระสำคัญ / ตัวอย่างจากประเทศต่าง ๆ	แนวทางพัฒนาสำหรับประเทศไทย
1. ด้านนโยบายการศึกษา	แนวทางที่ 1 พัฒนานโยบาย	ญี่ปุ่นและสิงคโปร์มีนโยบายด้านคุณธรรมที่ชัดเจน ต่อเนื่อง และกำกับโดยรัฐในระดับชาติ	ยกระดับนโยบายคุณธรรมจากโครงการสู่ระบบเชิงนโยบาย บูรณาการกับ
	เชิงระบบระดับชาติ	ไม่จำกัดอยู่ในโครงการระยะสั้น	ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาทรัพยากร

			มนุษย์
	แนวทางที่ 2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วน	อินโดนีเซียส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนในการปลูกฝังคุณธรรม	สร้างเครือข่ายความร่วมมือโรงเรียน-ครอบครัว-ชุมชน เพื่อเสริมพลังการปลูกฝังคุณธรรมอย่างยั่งยืน
	แนวทางที่ 3 กำหนดตัวชี้วัดและการกำกับติดตามคุณภาพการศึกษา	สิงคโปร์และญี่ปุ่นกำหนดตัวชี้วัดด้านคุณธรรมและใช้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินคุณภาพสถานศึกษา	กำหนดตัวชี้วัดคุณธรรมจริยธรรมในระดับสถานศึกษา และบูรณาการเข้ากับระบบประกันคุณภาพ
2. ด้าน แนวทางการ พัฒนา คุณธรรม และ จริยธรรมใน สถานศึกษา	แนวทางที่ 1 พัฒนาการเรียนรู้เชิงประสบการณ์	ญี่ปุ่นและสิงคโปร์เน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ เช่น กิจกรรมจิตอาสาและ Values in Action	ส่งเสริมกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง คิดสะท้อน และเชื่อมโยงคุณธรรมกับชีวิต
	แนวทางที่ 2 ใช้แนวทาง จริยศาสตร์เชิงเหตุผล	ฟิลิปปินส์เน้นการพัฒนาการคิด วิเคราะห์ และการตัดสินใจทางจริยธรรม มากกว่าการถ่ายทอดค่านิยม	ปรับการสอนคุณธรรมจากการบอกสอนไปสู่การตั้งคำถามและอภิปรายเชิงจริยธรรม
	แนวทางที่ 3 บูรณาการการพัฒนาคุณธรรมในวัฒนธรรมโรงเรียน	อินโดนีเซียและญี่ปุ่นเน้นการปลูกฝังคุณธรรมผ่านวัฒนธรรมโรงเรียนและบทบาทแบบอย่างของครู	พัฒนาวัฒนธรรมโรงเรียนคุณธรรม โดยให้ผู้บริหารและครูเป็นต้นแบบทางจริยธรรม
3. ด้าน กรอบ หลักสูตร และการ จัดการ เรียนรู้	แนวทางที่ 1 จัดหลักสูตรที่มีโครงสร้างชัดเจน	ญี่ปุ่นและฟิลิปปินส์จัดรายวิชาเฉพาะ เช่น โดทะคุ และ ESP ที่มีลำดับเนื้อหาตามช่วงวัย	พัฒนารอบหลักสูตรคุณธรรมระดับชาติที่กำหนดคุณค่าหลักและผลลัพธ์การเรียนรู้ตามช่วงวัย
	แนวทางที่ 2 ใช้การบูรณาการข้ามสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	ไทย สิงคโปร์ และอินโดนีเซียเน้นการบูรณาการคุณธรรมในทุกกลุ่มสาระและกิจกรรม	บูรณาการคุณธรรมในทุกวิชาและกิจกรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้
	แนวทางที่ 3 พัฒนาศักยภาพครูในฐานะผู้นำทางจริยธรรม	ญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับบทบาทครูในฐานะแบบอย่างและผู้อำนวยความสะดวกด้านคุณธรรม	พัฒนาหลักสูตรอบรมครูด้านการสอนคุณธรรมและการเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม

6. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาเปรียบเทียบแสดงให้เห็นว่า แม้ทุกประเทศมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างพลเมืองดี แต่แนวทางการดำเนินงานมีความหลากหลายตามบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองของแต่ละชาติ โดยสิงคโปร์และอินโดนีเซียเน้นการสร้างเอกภาพชาติในสังคมพหุวัฒนธรรม ญี่ปุ่นและฟิลิปปินส์มุ่งแก้ปัญหาสังคมเฉพาะ ส่วนไทยพยายามสร้างสมดุลระหว่างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาพลเมืองสมัยใหม่ ในมิติด้านหลักสูตร พบความแตกต่างระหว่างการจัดเป็นวิชาเฉพาะของญี่ปุ่นและฟิลิปปินส์ซึ่งมีความชัดเจนในการวัดผลกับการบูรณาการในรายวิชาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของไทย สิงคโปร์ และอินโดนีเซียที่มีความยืดหยุ่นแต่ท้าทายในการควบคุมคุณภาพ เนื่องจากคุณค่าหลักที่เน้นย้ำสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ ทุกประเทศเผชิญอุปสรรคร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพครู การวัดและประเมินผล และการสร้างความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชน ดังนั้น ประเทศไทยจึงควรพิจารณาการกำหนดกลไกชัดเจนสำหรับการเรียนรู้คุณธรรม ลงทุนพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง พัฒนาระบบประเมินผลที่เหมาะสม และเสริมสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน เพื่อให้การจัดการศึกษาคุณธรรมมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ร่วมกับแนวทางเดิมในการบูรณาการในรายวิชาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยการเรียนรู้จากแนวปฏิบัติที่ดีของประเทศต่าง ๆ พร้อม

ปรับให้สอดคล้องกับบริบทไทย เพื่อสร้างพลเมืองไทยที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารที่มีข้อจำกัดในหลายประการ ได้แก่ การขาดข้อมูลเชิงลึกจากการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องโดยตรง การเข้าถึงเอกสารภาษาท้องถิ่นที่จำกัด การครอบคลุมเพียง 5 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และความท้าทายในการประเมินผลลัพธ์ระยะยาวของนโยบายคุณธรรม จากข้อจำกัดดังกล่าว ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป ได้แก่ ควรมีการศึกษากาสนามในโรงเรียนต้นแบบเพื่อสังเกตการจัดการเรียนรู้และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม ขยายขอบเขตการเปรียบเทียบไปยังประเทศอื่น ๆ ในเอเชียและภูมิภาคอื่น ศึกษาเชิงลึกในมิติเฉพาะที่สำคัญ เช่น การพัฒนาครู การประเมินผลคุณธรรม และบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัล ศึกษาผลลัพธ์ระยะยาวต่อพฤติกรรมและทัศนคติของผู้เรียนเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และวิจัยและพัฒนาตัวชี้วัดคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยพร้อมกลไกการประเมินที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมของประเทศไทยอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *โรงเรียนคุณธรรม สพฐ.* สืบค้นจาก <https://www.moe.go.th/โรงเรียนคุณธรรม-สพฐ/>
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). *การปลูกฝังคุณธรรมในสถานศึกษาของเรา.* สืบค้นจาก <https://www.moe.go.th/การปลูกฝังคุณธรรมในสถานศึกษา/>
- ไพจิตร จิตต์โสภณ. (2561). *รายงานการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ตามแผนการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนวัดเจริญราชานุวัตร.* สืบค้นจาก [https://research.otepec.go.th/files/_____%20\(1\)_g8voox1b.pdf](https://research.otepec.go.th/files/_____%20(1)_g8voox1b.pdf)
- ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต. (2564). *หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education).* กระทรวงมหาดไทย. สืบค้นจาก <https://multi.dopa.go.th/acoc/news/cate2/view34>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). *โครงการโรงเรียนสุจริต. สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา.* สืบค้นจาก <https://www.uprightschool.net>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.* กระทรวงศึกษาธิการ.
- อรทัย ทองฤกษ์ฤทธิ, เบญจมาศ ฉลาดการณ์, ชรินทร์ จันทดี, และสุเชน เลิศวีระสวัสดิ์. (2561). คุณธรรม จริยธรรม และความเป็นพลเมืองของผู้เรียนทุกช่วงชั้น ภายใต้การกำกับดูแลของ กระทรวงศึกษาธิการ. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 17(2), 259–272.
- Adhikari, A., Saha, B., & Sen, S. (2023). Nel Noddings' theory of care and its ethical

- components. *IRJEdT (International Research Journal of Educational Trends)*, 05(08), 198–206.
- Bo, F. (2019). *A study on the education of common values of Singapore from the perspective of legalization*. International Workshop on Education, Development and Social Sciences (IWEDSS 2019).
- Bray, M., Adamson, B., & Mason, M. (Eds.). (2014). *Comparative education research: Approaches and methods (2nd ed.)*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-05594-7>
- Capadosa, R. N., Muega, M. A., & Acido-Muega, M. (2025). Moral reasoning courseware for problem-solving in values Education: Grade 8 students' performances. *Education Review*, 13(1), 1-22.
- Fitch, R. M. (1990). Moral education in Indonesia: A preliminary study. *Educación y Ciencia*, 1(1), 45-50.
- Guiab, M. R., Andaya, O. J. F., Sario, M. L. P., Ganal, N. N., Palting, J. D., & Reyes, V. F., Jr. (2015). Moral intelligence of faculty and prospective teacher graduates of PNU North Luzon: Basis for the development of a framework for a values training program for pre-service teachers. *The Normal Lights*, 9(1), 93-118.
- Human Rights Watch. (2013). *In religion's name: Abuses against religious minorities in Indonesia*. Retrieved from <https://www.refworld.org/docid/513085c22.html>
- Kerr, J. (2011). Habituation: A method for cultivating starting points in the ethical life. *Journal of Philosophy of Education*, 45(4), 643–655.
- Kohlberg, L. (1984). *The psychology of moral development: The nature and validity of moral stages* Vol. 2. Harpercollins College Div.
- Kusanagi, Y. (2019). *Moral education in Japan: Values, curriculum, and pedagogy*. National Institute for Educational Policy Research (NIER).
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage.
- Ministry of Education Singapore. (2021). *Secondary character and citizenship education syllabus*. Retrieved from <https://www.moe.gov.sg/docs/default-source/document/education/syllabuses/character-and-citizenship-education/files/2021-cce-secondary-syllabus.pdf>
- Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT). (2002). *Japanese government policies in education, culture, sports, science and technology 2002*. Retrieved from

- https://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/html/hpac200201/hpac200201_2_027.html
- Mista, M. A. J. T., Padios, A., Ramirez, J. M. M., & Murillo, N. (2024). Challenges of values education teachers in teaching Edukasyon sa Pagpapakatao (ESP) in the secondary. *International Journal of Social Science and Human Research*, 7(6), 3678-3687.
- Muega, M. A. G. (2010). Values/moral education: Current conceptions and practices in Philippines schools. *Alipato: A Journal of Basic Education*, 4, 83-96.
- Nicmanis, M. (2024). Reflexive content analysis: An approach to qualitative data analysis, reduction, and description. *International Journal of Qualitative Methods*, 23, Article 16094069241236603.
- Qoyyima, U. (2015). *Theories of moral education and implementation in Indonesia: Reenergizing cultural identity and addressing future challenges [Paper presentation]*. The International Conference on Education Research and Development: Trend and Challenges toward Asian Economic community, Surabaya, Indonesia.
- Ramadhani, T., Widiyanta, D., Sumayana, Y., Santoso, R. Y., Agustin, P. D., & Al-Amin. (2024). The role of character education in forming ethical and responsible students. *IJGIE (International Journal of Graduate of Islamic Education)*, 5(2), 110–124.
- Sasaki, T. (2017). *Character and moral education in Japan: From tradition to modernization*. *Asia-Pacific Journal of Education*, 37(4), 561–574.
- Tai, W. T., & Lee, C. C. (2004). *Moral and citizenship education as statecraft in Singapore: A curriculum critique*. *Journal of Moral Education*, 33(4), 597–606.
- UNESCO. (2015). *Global citizenship education: Topics and learning objectives*. UNESCO Publishing.
- Waterworth, P. G. (2022). *Towards a moral community: Moral education strategies in Indonesian schools*. In *Proceedings of the International Conference on Learning Innovation and Research in Basic Education* (pp. 166–185). KnE Life Sciences. <https://doi.org/10.18502/kss.v8i8.13294>
- Yoshida, M. (2020). *Implementation of moral education as a special subject in Japanese schools*. *Journal of Educational Studies*, 68(2), 45–58.